

**ПРОТАГОНИСТЪТ С КУИЪР ИДЕНТИЧНОСТ
КАТО КУЛТУРЕН МЕДИАТОР В ПОРЕДИЦАТА
„ХОП ЧИКИ ЯЯ“ НА ТУРСКИЯ ПИСАТЕЛ
МЕХМЕД МУРАД СОМЕР**

Денислава Ковачева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

**THE QUEER-IDENTIFIED PROTAGONIST
AS A CULTURAL MEDIATOR IN THE “HOP ÇIKI YAYA”
SERIES BY THE TURKISH AUTHOR
MEHMET MURAT SOMER**

Denislava Kovacheva
St. Kliment Ohridski University of Sofia

This paper explores the figure of the queer-identified protagonist in Mehmet Murat Somer's "Hop-Çiki-Yaya" series as a cultural mediator, navigating between diverse and often conflicting social spheres in contemporary Turkish society. The protagonist – an unnamed, amateur detective and drag performer – challenges dominant gender norms while inhabiting multiple cultural registers. Drawing on theories of identity, and performativity, the analysis highlights how the protagonist operates within liminal zones, negotiating between traditional values and progressive ideals, Eastern and Western cultural codes, visibility and discretion. Through linguistic play, fashion, and ironic social commentary, the character bridges the gap between marginalized and mainstream discourses, turning queerness into a site of both resistance and reconciliation. The paper argues that this unique positioning enables the protagonist not only to solve crimes, but also to expose the contradictions of Turkish modernity and to foster dialogue across cultures.

Keywords: queer identity, cultural mediator, Turkish literature, Hop-Çiki-Yaya, Mehmet Murat Somer, gender and performativity

В последните десетилетия куиър теорията и критиката върху пола и сексуалността започват да оказват все по-голямо влияние върху литературата, особено когато става дума за анализ на персонажи, които оспорват бинарните модели на идентичност. В световен мащаб куиър литературата не само разширява литературния канон, но и променя начина, по

който я приемаме като културен феномен. Куиър литературата често се превръща в инструмент за противопоставяне срещу установените норми и за утвърждаване на алтернативни идентичности. „Куиър (от англ. *queer* – необичаен, странен) е неологизъм, придобил популярност чрез трудовете на Джудит Бътлър. Първоначалното му значение е свързано с презрително отношение към хора с нетрадиционна сексуална ориентация, но постепенно се превръща в синоним на всички форми на полова, джендър или сексуална девиация, които се противопоставят на т.нар. хетеронормативност и полова бинарност както в социокултурен, така и в биологичен план“ (Ерасти, Алварес/Erasti, Alvares 2024: 11). От другата страна: „Ислямът постулира стриктна и фундаментална бинарност на човешкия вид с разделението между мъжки (араб. *закар*)¹ и женски (*унса*)² пол – две понятия, които се използват и за обозначаване на половите органи, разграничаващи мъжа и жената. Тази доктринална категоричност се основава на множество коранични знамения – аяти, в които недвусмислено се посочва, че Бог (Аллах) е създал двойката мъжко и женско (Коран 4: 1, 49: 13, 51: 49)“ (Евстатиева/Evstatieva 2019: 326).

Турската литература, макар и доминирана от традиционни наративи, предлага интересни примери за смело куиър присъствие. Един от най-ярките представители на подобен подход е криминалната поредица „Хоп чики яя“ създадена от турския писател Мехмед Мурад Сомер, в центъра на която стои един безименен куиър герой, съчетаващ в себе си многобройни образи на драг артист, собственик на нощен драг клуб, софтуерен инженер в светлата част на деня, същевременно и детектив, често тръгващ по следите на убийства, жертва на които са представители на ЛГБТИ³ общността. Протагонистът на Сомер не е просто една ексцентрична фигура, той изпълнява ролята на културен медиатор и посредници между различни социални, културни и идеологически пластове в съвременното турско общество. Героят притежава хибридна идентичност, а чрез език, поведение и стил на живот преодолява границите – между публично и частно, между маргиналност и център, между

¹С това понятие на арабски език се обозначава не само мъжкият пол, но и мъжкият полов орган. Оттук насетне предаваните по този начин транслитерирани думи и изрази са също от арабски произход, освен ако изрично не е посочено друго (Евстатиева/Evstatieva 2019: 326).

²Думата в двойствено число (*унсайан*) е арабският термин за обозначаване на яйчници (Евстатиева/Evstatieva 2019: 326).

³ЛГБТИ (лесбийки, гейове, бисексуални, трансполови и интерсексуални лица) **European Youth Portal** (n.d.) *LGBTIQ rights in Europe*. European Commission. Available at: https://youth.europa.eu/get-involved/your-rights-and-inclusion/lgbtiq-rights-europe_bg (18.07.2025).

Изока и Запада. Именно тези черти на героя представляват интерес и го превръщат в обект на изследване особено в контекста на дебатите около турската модерност, идентичност и куиър видимост.

Настоящата статия има за цел да анализира как куиър протагонистът в поредицата „Хоп чики яя“ изпълнява ролята на културен медиатор. Използвайки интердисциплинарен подход, в който се преплитат литературен анализ и куиър теория, ще разгледаме как чрез своята перформативност и социална мобилност героят предизвиква, но и посредничи при културни напрежения, характерни за съвременна Турция.

Преди да преминем към теоретичната част, нека да разкрием какво значи „хоп чики яя“. Това е турски израз със специфична история и нюанси. В различни периоди е имал различни значения, но най-общо казано „хоп чики яя“ се свързва с жаргона на петдесетте и шестдесетте години на XX век и означава нещо като „дръпнат“, „превзет“. В интервю за онлайн изданието „Либерален преглед“ Мехмед Мурад Сомер заявява следното: *„Тогавя в университетите в Турция беше модерно да се създават чиърлидър групи, по американски модел. Тези момичета подскачаха и насърчаваха отборите си, крещейки ритмично „хоп чики яя“. И когато по онова време някой изглеждаше хомосексуален, хората казваха „тоя е малко „хоп чики яя“* (Кюпер-Буш/Küpper-Busch 2009).

В контекста на съвременната турска литература изразът „хоп чики яя“ е позитивно преосмислен чрез популярната криминална поредица на Мехмед Мурад Сомер. Тя се състои от следните романи: „Peugamber cinayetleri“ (2003) – „Убийства на пророците“⁴, „Buse cinayeti“ (2003)⁵ – „Убийството на Бусе“, „Jigolo cinayeti“ (2003) – „Убийството на жиголото“, „Peruklu cinayetler“ (2004) – „Убийства на перуките“, „Huzur cinayetleri“ (2004) – „Убийства на покоя“, „Ajdanın Elmasları“ (2006) – „Диамантите на Ажда“, „Kaderin peşinde“ (2009) – „По следите на съдбата“. Важно е да се отбележи, че романите са преведени и на английски език и се приемат като новаторски.

В рамките на това изследване, посветено на куиър героя в поредицата „Хоп чики яя“ и на начините, по които той изпълнява ролята на културен медиатор, се избира да се работи с концептуалния апарат на Мишел Фуко, Джудит Бътлър и Ив Козовски Седжуик, защото техните подходи предлагат нови перспективи за анализ на пола и сексуалността.

⁴ Преводите от чужд език в настоящата статия са мои (Д. К), освен ако не е посочено друго.

⁵ Книгата е преведена в България: „Убийството на Бусе“, София: Ентусиаст, 2011 (преводач: Тимур Халилов).

М. Фуко предоставя дискурсивната рамка, в която сексуалността се разбира не като даденост, а като резултат от исторически и социални практики. Теоретикът свързва сексуалността и пола с властта и ограниченията. Сексуалността функционира като централна в социалните отношения, политиките на тялото и културните ни представи за идентичност. В своя труд „История на сексуалността. Т. 1. Волята за знание“ Фуко акцентира върху: *„Фактът, че важният пункт ще бъде да се разбере под какви форми, по какви канали, прониквайки по протежението на какви дискурси властта стига до най-незначителните и най-индивидуалните прояви на поведението, какви пътища ѝ откриват достъп до рядко срещаните или едва забележими форми на желанието, както тя пронизва и контролира всекидневното удоволствие – и всичко това с ефекти, които могат да бъдат отказ, възпрепятстване, отхвърляне, но също и подтикване и интензифициране: накратко: „полиморфните техники на властта“* (Фуко/Foucault 1993:19). Това се превръща в един от най-важните пасажии от „История на сексуалността“. Тук прозира идеята му, че властта е продуктивна, защото тя създава дискурси и норми, свързани със сексуалността.

От друга страна, в духа на Джудит Бътлър можем да мислим пола не като стабилна идентичност, а като акт на изпълнение. Тя въвежда идеята за перформативността на пола, като показва, че родово-половата идентичност е ефект от повтарящи се телесни и дискурсивни актове, а не вътрешна същност. Тази концепция е централна за разбирането на куийър идентичността като динамична, пародийна и подривна спрямо хетеронормативния ред. В труда си „Безпокойствата около родовия пол“ (1990) авторката поставя под въпрос традиционните разбирания за пола. Според нея полът не е стабилна, вродена характеристика, а е социално и културно конструиран процес, който се утвърждава чрез повторяеми действия, наречени перформативни. Още в предговора на своя труд Бътлър поставя важни въпроси за пола: *„Родовият пол е нещо като постоянно превъплъщаване, което минава за реално. Нейното/неговото изпълнение дестабилизира самите разграничения между естествено и изкуствено, дълбочина и повърхност, вътрешно и външно, каквито разграничения почти винаги ползва дискурсът за родовите полове. Дали обличането на женски дрехи от мъж е имитация на родовия пол, или е драматизация на означаващите жестове, чрез които е установен самият той? Дали да бъдеш жена е природен факт или културно постижение, или пък природността е конституирана чрез дискурсивно ограничени перформативни актове, които произвеждат тялото чрез и във категориите на пола?“* (Бътлър/Butler 2003: 9).

В проведеното изследване трябва да се отбележи и приносът на Ив Козофски Седжуик, която допринася с литературно-културната перспектива, като се фокусира върху многопластовата структура на сексуалните идентичности. Седжуик въвежда литературно-културното измерение на куиър идентичността. Тя разглежда сексуалността и нейните бинарности като ключови за западната култура и литература. Още във въведението авторката пише за основната задача на „Епистемиология на прикритостта“, а именно да: *„Защитава идеята, че много от най-важните възли на мисленето и знанието в цялата западна култура от XX в. са структурирани, а всъщност разпокъсани, от една хронична, а сега вече станала и ендемична, криза на дефиницията хомо/хетеросексуален, най-вече мъж, криза, датираща от края на XIX в.“* (Седжуик/Sedgwick 1990:11). Като една от основополагащите фигури в куиър теорията, Седжуик твърди, че: *„Едно разбиране на вероятно всеки аспект на модерната западна култура, което не включва никакъв критичен анализ на модерната дефиниция на хомо/хетеросексуален, е не просто непълно, а съществено увредено“* (Седжуик/Sedgwick 1990:11). Седжуик идентифицира една хронична криза, произтичаща от дефиницията на хомо/хетеросексуалност. А всеки опит за анализ на модерната култура, който пренебрегва критичното мислене на категориите за пол, остава непълен и дори уязвим.

В контекста на настоящото изследване тези перспективи позволяват куиър героят на Сомер да се разгледа не само като индивидуален герой, а като продукт, като медиатор в една враждебна за „различните“ среда. Очертаната накратко теоретична рамка представлява апарат за анализ на ексцерпиранияте примери от литературните произведения от поредицата „Хоп чики яя“.

Героят от поредицата „Хоп чики яя“ е безименен, а това засилва идеята за нестабилна идентичност, която отказва да спазва нормите и да бъде категоризирана. Същевременно героят е образован, духовит, но и уязвим и чувствителен. Впуска се да разследва престъпления. Води двойствен живот: денем е програмист и носи мъжки дрехи, а нощем е травестит и често влиза в ролята на детектив аматьор. Тялото и езикът, с който борави, са основните инструменти, с помощта на които той се движи в сложния културен пейзаж на Истанбул.

Героят изпълнява ролята на медиатор между половете, като оспорва бинарната норма и прекращава бинарните граници между мъжко и женско. Неговата идентичност е гъвкава и показва как той може да влиза в различни социални роли. Това може да бъде илюстрирано чрез следния пример, който е силно наситен с куиър политическа и естетическа стой-

ност и разкрива как героят стратегически използва облеклото и грима като инструменти за преобръщане на социалните очаквания:

„Служителите в офиса много ме уважават. Само дете ме намират за малко странен. Знам, че ме описват с думи като „интересен“, „ексцентричен“, „откачен“. Въпреки че обикновено ме виждат с мъжки дрехи, често са ме виждали – особено когато някой стиснат клиент ме изнерви – с леко набола брада, в комбинация с грим на очите или с руж и червило“ (SM/CM).

Цитираният пасаж показва преходност и достъп до различни среди. Тази преходност се осъществява с помощта на дрехите и заради флуидния стил на героя. Героят ясно осъзнава как го възприемат другите – „интересен“, „ексцентричен“, „откачен“. Тази квалификация показва как куиър идентичността често бива етикетирана от обществото, въпреки това си личи, че героят без притеснение, самоуверено приема тези категории. Комбинацията от мъжки дрехи и леко набола брада с грим са добър пример за перформативността на пола в духа на Бътлър. От този пример се наблюдава и едно напрежение между „нормата“ и „различието“. В офиса – място, което можем да приемем като символ на институцията, реда и властта по Фуко, куиър героят заема една гранична позиция. Той се намира на ръба между уважението и неприемането. Именно тази двойственост определя и ролята му на медиатор. Чрез самото си присъствие главният герой предизвиква другите да осмислят стереотипите си за пол и нормалност. Героят се явява ключов посредник между куиър културата и традиционното турско общество.

Главният герой изпълнява и ролята на културен медиатор между социални и културни класи. В различни сцени от романите от поредицата той може да бъде засечен да общува с хора от елита, клиенти от висшето общество, както и с хора от периферията – престъпници, проститутки, травестити. Поради мисията си на детектив аматьор той често общува с представители на администрацията и полицейските структури. Намира общ език с близките на жертвите и умело води разследването си. Именно неговата куиър идентичност му позволява да се движи така свободно между различните социални прослойки. Така героят не само разкрива убийства, а създава едно пространство за диалог между отделни социални групи, които обикновено биват разделени. Това свидетелства за мобилност и адаптивност. Именно тук теорията на Фуко ни дава една много силна отправна точка за анализ, защото тази динамика може да бъде разгледана и чрез концепцията му за властта като мрежа от отношения. Куиър протагонистът не се идентифицира нито напълно като жена, нито като мъж, не принадлежи нито

на една група, но същевременно има достъп до всяка от тях. Чрез контактите си с полицията, администрацията и престъпния свят той изобличава начина, по който дисциплинарните институции конструират и регулират телата и идентичностите. По този начин в духа на Фуко героят се явява медиатор, който свързва различни социални класи. Нека да разгледаме и още един много показателен пасаж, който разкрива самосъзнанието на главния герой и свободата му да си играе със своята идентичност.

„[...] Все още беше забавно, че той си мисли, че е гей. Ако нещата вървяха така, преди да навърши двадесет и пет, щеше да стане чудесно миньонче. – Ще говорим за това по-късно – казах аз. Гюрхан ме наблюдаваше. – Защо не си си направил гърди? – попита той. – Така се харесвам – казах аз. – Харесва ми да бъда както в ролята на жена, така и в ролята на мъж. – Приличаш на Мария Калас – каза той“ (SM/CM).

В този цитат прозира удоволствието, което героят изпитва от флуидността на своята идентичност. Разговорът му с Гюрхан показва как и обществото се опитва да класифицира героя в бинарната рамка, а това си проличава от въпроса: *„Защо не си си направил гърди?“ (SM/CM)*, но главният герой отказва да се подчини на тези норми. Струва си да се обърне внимание и на коментара за Мария Калас, като това дава насока на читателя, че главният герой се свързва с артистичен идеал вместо със социалната норма. Желанието му да бъде ту женствен, ту мъжествен отново го поставя в ролята на медиатор и начинът, по който той позиционира тялото си спрямо околните, е неговият вик за по-свободно разбиране на идентичността.

Героят е медиатор и между Изтока и Запада, а мястото, където се води повествованието, е Истанбул – град на хибридность. Място, което свързва традиционната турска култура и куиър ценностите. За да проследим тази негова функция, нека да разгледаме и следния пример: *„Така започна всичко. В един от най-престижните, любими и скъпи нощни клубове на Истанбул, докато скъпата ми приятелка Понпон изпълняваше своя бляскав спектакъл на сцената, още едно убийство неочаквано попадна в ръцете ми. Детективският ми инстинкт веднага се събуди и нещо в мен затрептя от вълнение“ (SM/СМа).* Цитатът не откроява само криминалния сюжет на романа, но и културния контекст, в който героят се движи. Нощният клуб символизира мястото, което възплъщава в себе си западната концепция за забавления. Истанбул се превръща в сцена на тази културна междинност. Главният герой със

своята куиър идентичност и детективска роля е медиатор между тези пластове: от една страна, е част от глобализирания, „западен“ модел на нощна култура, а от друга – дълбоко вплетен в локалните социални и културни кодове на Истанбул. Така в негово лице се откроява едно посредничество между Изтока и Запада, което е характерно както за самия град, така и за жанровата и културната хибридность на романите на Мехмед Мурад Сомер. Различните квартали на града, в които се развиват различни събития от поредицата, и разнообразните ситуации, в които героят попада, позволяват да се изследва гъвкавостта и адаптивността му като куиър медиатор между социални и културни пластове.

Изследването на куиър героя в този текст е част от по-широк анализ на поредицата, в която са регистрирани множество примери. Те свидетелстват за ролята на героя като културен медиатор. Поради ограничения обем на това изследване, тук те са разгледани в по-обобщен план, като се акцентира върху най-показателните проявления на флуидната идентичност на героя.

В заключение може да се каже, че главният герой от поредицата „Хоп чики яя“, не е просто един ексцентричен образ. Той е символ на културно преплитане и е огледало на едно общество в преход от традиция към модерност. Чрез този образ Мехмед Мурад Сомер предлага нови перспективи за идентичността. Именно в тази хибридность на героя се съдържа и съпротивата му срещу нормите. Героят, изследван като медиатор, показва, че неговата роля надхвърля индивидуалната идентичност и служи като инструмент за диалог между различни полета на напрежение. Чрез нестандартното си присъствие той разрушава йерархии и стереотипи.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Бътлър/Butler 2003:** Бътлър, Д. *Безпокойствата около родовия пол*. София: Критика и хуманизъм, 2003. („Етоси“). [Butler, J. *Bezpokoystvata okolo rodoviya pol*. Sofia: Kritika i humanizam, 2003. (“Etosi”).]
- Европейски младежки портал/European Youth Portal n.d.:** *European Youth Portal. LGBTIQ rights in Europe. European Commission*. <https://youth.europa.eu/get-involved/your-rights-and-inclusion/lgbtiq-rights-europe_bg>, 18.07.2025.
- Евстатиева/Evstatieva 2019:** Евстатиева, Г. По проблема за половата диференциация и джендър йерархията в исляма. // *Социологически проблеми*, 1, 326 – 350. [Evstatieva, G. Po problema za polovata diferentsiatsiya i dzhendar ierarhiyata v islyama. // *Sotsiologicheski problemi*, 1, 326–350, 2019.]

Ерасти, Алварес/Erasti, Alvares 2024: Ерасти, Х., М. П. Алварес. *Никой не се ражда в грешно тяло. Джендър идентичност и куиър теорията: друг поглед*. София: Изток-Запад, 2024. [Erasti, H., M. P. Alvares. *Nikoi ne se razhda v greshno tyalo. Dzhendar identichnost i kuir teoriyata: drug pogled*. Sofia: Iztok-Zapad, 2024.]

Кюпер-Буш/Küpper-Busch 2009: Küpper-Busch, H. Изгледи – Европа. // Librev.com, 2009.
<<https://www.librev.com/index.php/prospects/europe/536-2009-06-17-07-33-58>>, 18.07.2025.

Седжуик/Sedgwick 1990: Седжуик, И. К. *Епистемология на прикритостта*. ИК „Критика и хуманизъм“, 1990. [Sedgwick, E. K. *Epistemologiya na prikritostta*. ИК “Kritika i humanizam”, 1990.]

Фуко/Foucault 1993: Фуко, М. *История на сексуалността. Т. 1. Волята за знание*. Прев. Антоанета Колева. Плевен: ЕА, 1993. [Foucault, M. *Istoriya na seksualnostta. T. 1. Volyata za znanie*. Prev. Antoaneta Koleva. Pleven: EA, 1993.]

ИЗТОЧНИЦИ

SM/CM: M. M. Somer. *Peygamber Cinayetleri*. İstanbul: Dedalus Kitap, 2003.

SM/CMa: M. M. Somer. *Jigolo Cinayeti*. İstanbul: Everest Yayınları, 2022.